



In een pluktuin kunnen buurtbewoners in ruil voor een abonnement groente, fruit en kruiden plukken.

INTERVIEW DEGROWTH, GROENE GROEI EN POSTGROEI

Moet groei? Nee, zeggen deze wetenschappers

We moeten zuiniger omgaan met de draagkracht van de aarde, betogen burgers en wetenschappers. Minder economische groei betekent meer ruimte voor andere waardevolle dingen.

TEKST: JANNIE SCHIPPER FOTO'S: ERNA FAUST

De gestalten van Chris (12) en Juliet (9) verdwijnen tussen de oprukkende stengels van de erwtenplanten. Met een groot, leeg krat onder de arm loopt Frank Mulder met twee van zijn kinderen achter tuinder Jan aan. De eigenaar van biologische zelfoogstuin Kansrijk in Groenekan houdt de kinderen een peultje voor, tussen duim en wijsvinger: kijk, zo dik mogen de peultjes die ze plukken maximaal zijn. Anders worden de erwten te dik en te melig. Steeds meer mensen vinden dat we zuiniger moeten omgaan met de beperkte draagkracht van de aarde. Deze zelfoogstuin is een van de vele collectieve projecten die de laatste jaren zijn opgekomen. Buurtbewoners kunnen er een abonnement afsluiten in ruil voor een wekelijkse portie groente, fruit en kruiden. Bij dit soort 'community supported agriculture' (CSA) delen consument en producent het risico: hoe beter de oogst, hoe meer opbrengst voor iedereen.

Donuteconomie
De aarde kent negen essentiële ecosystemen die het leven op aarde mogelijk maken, legt econoom Paul Schenderling uit. Die negen ecosystemen hebben allemaal een breekpunt, bijvoorbeeld de stikstofbalans in de bodem of de hoeveelheid broeikasgassen in de atmosfeer. Als dat punt wordt overschreden, is er geen herstel

meer mogelijk. Het overschrijden van die kritieke drempelwaarden wordt veroorzaakt door vijf milieueffecten: gebruik van water, uitstoot van broeikasgassen, gebruik van materialen, gebruik van land en emissies van giftige stoffen. Dit raamwerk van planetaire grenzen werd ontwikkeld door het Stockholm Resilience Centre en overgenomen door Kate Raworth in haar theorie van de 'donuteconomie'. „Er is geen wetenschappelijk bewijs dat je deze factoren alle vijf naar beneden kunt brengen in combinatie met economische groei”, zegt Schenderling. „Je kunt alleen heel selectief shoppen; bijvoorbeeld binnen een bepaald land de uitstoot van broeikasgassen beperken.” Schenderling is een van de initiatiefnemers van de 'post-groei'-beweging. Met leden van verschillende politieke partijen lobbyt hij voor een ander economisch beleid, dat minder is gericht op economische groei en meer op 'kwaliteit van leven'. Hilversummer Crelis Rammelt gaat nog een stapje verder. Het hele economische systeem moet op de schop, vindt de milieugeograaf als zogenaamde 'degrowth'; oftewel 'ontgroei'. En dan heb je ook nog mensen als Barbara Baarsma, hoogleraar toegepaste economie aan de Universiteit van Amsterdam (UvA), die geloven dat economische groei wél noodzakelijk is, maar moet plaatsvinden binnen de grenzen van wat de aarde aankan: groene groei. „Degrowth, groene groei, post-

groei? Ik weet niet wat al die termen precies inhouden, hoor”, zegt Mulder, fietsend door het groen met een kind voorop en een zak verse peultjes in de fietstas. „Maar groei, daar ben ik tegen. Wat ongebreidelde groei, dat noem je kanker.” Mulder was in 2008 zijn tijd vooruit met het boek 'Moet groei?' waarin hij samen met collega-journalist Freek Koster allerlei experts deze vraag voorlegde, van toenmalig hoofd van het Centraal Planbureau (CPB) Coen Teulings tot Nobelprijswinnaar Joseph Stiglitz.

Conclusie

Hun conclusie luidde: blijven groeien kan niet. „Het lijkt alsof we groeien, maar we teren in feite in op ons kapitaal”, zegt Mulder. „Het kapitaal van de aarde, en ook bijvoorbeeld sociaal kapitaal. We hebben dat jarenlang gecamoufleerd door de taart steeds een beetje groter te maken. Ja, zeggen economen dan, we moeten groeien want als het minder wordt, worden mensen boos. Dan had je dat dus moeten fixen; de echte problemen moeten oplossen. De armoede, de ongelijkheid.” Doorgaan op de oude weg leidt volgens Mulder onherroepelijk tot een ineenstorting van het systeem. „We vergelijken het met de film 'Speed', vertelt hij. „De bus moet blijven rijden, harder en harder, want anders ontploft de bom. Maar als je door blijft rijden, is op een gegeven moment de tank leeg en ontploft de boel alsnog. De

“
Met iets minder vliegen en wat meer belasting red je het niet

tank staat symbool voor alle vormen van kapitaal die we nodig hebben om welvaart mee te maken. We zullen dus naar een andere bus moeten.”

Niet realistisch

Het debat tussen ontgroei en groene groei is de laatste tijd gepolariseerd. Over en weer betichten ze elkaar van gebrek aan realiteitszin. Het huidige systeem kan niet zonder groei, betoogt Baarsma, auteur van het boek 'Groene groei'. Groei is nodig om de kosten van publieke voorzieningen als zorg en onderwijs te blijven bekostigen. Die kosten nemen om aller-

lei redenen toe. „Het is belangrijk dat de schatkat goed gevuld blijft om daarmee de toegankelijkheid en kwaliteit van publieke diensten als zorg, onderwijs, volkshuisvesting te kunnen betalen in een vergrijzende samenleving, want die zijn bepalend voor het geluksgevoel van mensen”, zegt de vooraanstaande econome. „Onze economie is van landbouw naar industrie naar diensten gegaan. In de publieke dienstensector is het heel moeilijk om de arbeidsproductiviteit te verhogen, terwijl de lonen elk jaar stijgen. Diensten als onderwijs, zorg, maar ook politie en defensie, worden daarmee een soort zelfrijzend bakmeel binnen de overheidsuitgaven.”

Krimp zorgt dat er minder middelen zijn om de publieke voorzieningen op peil te houden, en dat zou volgens Baarsma op teveel weerstand stuiten bij minder beelde groepen en daardoor de samenleving nog meer polariseren. „Groei is ook nodig om de kosten van herverdeling te bekostigen. Die kosten zijn hoog”, legt zij uit. Dat komt doordat mensen hun gedrag veranderen als gevolg van belastingheffing: als de laatste euro zwaarder belast wordt, gaan mensen minder werken en minder investeren in opleiding. „Eén extra euro van rijk naar arm brengen kost 1,50 euro aan welvaart”, zegt Baarsma. „Daarvoor heb je dus economische groei nodig.” Daar zijn de aanhangers van de degrowthbeweging het niet mee eens. Dat binnen het huidige sys-

teem voorzieningen onbetaalbaar worden, toont voor hen juist aan dat het hele systeem moet veranderen. „Het probleem zit echt in het systeem”, zegt Crelis Rammelt, „Met alleen hervormingen, zoals iets minder vliegen en wat meer belasting, red je het niet.” Rammelt is universitair docent Milieugeografie en Internationale Ontwikkelingsstudies aan de UvA. Degrowth is er sinds 2014 een bachelorvak, waar volgens Rammelt zo'n 140 studenten per jaar op afkomen. Bij het vak zoeken studenten niet meteen naar oplossingen, maar verdiepen ze zich eerst in de achterliggende systemen.

Innovatie

Het ergert Rammelt dat degrowth in zijn ervaring snel wordt weggezet als onrealistisch. „Dat kun je wel zeggen, maar je moet als startpunt nemen dat we op de huidige manier sowieso niet realistisch kunnen doorgaan”, zegt hij. „Dan kunnen we het daarna hebben over dingen als: hoe organiseer je de verzorgingsstaat?” Groene groei ziet Rammelt als minder realistisch dan degrowth. „Groene groeiers zeggen dat je CO₂-emissies kunt loskoppelen van groei, maar daar is geen bewijs voor”, zegt hij. „Je kunt het misschien een klein beetje loskoppelen in een paar rijke landen, zoals Nederland, maar dat is lang niet genoeg om de klimaatdoelen van Parijs te halen. En hoe koppel je groene groei dan los van materialen voor de energietransitie? Ook daar zitten grenzen aan.”

Ook Schenderling gelooft niet dat innovatie de leefbaarheid van de aarde kan redden, zoals groene groeiers hopen. Hij haalt de zogenaamde paradox van Jevons aan: als de productie efficiënter wordt, gaan mensen ook meer gebruiken. De stelling dateert uit de tijd van de steenkoolschaarste in de negentiende eeuw, maar is nog steeds geldig. „Mijn opa reed in een Volkswagen Kever, die reed 7,5 liter op 100 km”, rekent Schenderling voor. „Nu verbruikt een hoge Volkswagen nog net zoveel. Auto's zijn twee keer zo zwaar geworden, het aantal gereden kilometers per persoon is meer dan vervijfvoudigd. Weg is de milieuwinst van efficiëntere verbrandingsmotoren.” Volgens Schenderling is dit verschijnsel typisch voorwat er gebeurt met een samenleving waar weliswaar de milieuwinst groeit, maar de consumptie ook. „Momenteel staan de kranten bol van AI (artificial intelligence)”, geeft hij als actueel voorbeeld. „Veel van de milieuwinst die we hebben geboekt met LED-lampen of door zuiniger om te gaan met apparaten, zullen we ongedaan maken met AI. Eén vraag stellen aan chatbot ChatGPT kost al enorm veel stroom.” Baarsma is optimistischer. „We hebben het nog niet geprobeerd met echt groen beleid”, zegt zij.

→ Lees verder op volgende pagina

Wat is...?

Donuteconomie: economisch model, voorgesteld door de Britse econome Kate Raworth, dat uitgaat van het realiseren van behoeftes zonder het overschrijden van ecologische plafonds. In het donutvormige diagram is de 'donut' zelf de bewegingsruimte waarbinnen het voor mens en planeet veilig en sociaal is. **Jevons paradox:** de stelling dat als een productieproces efficiënter wordt gemaakt, het gebruik van grondstoffen niet afneemt maar juist toeneemt. **Wet van Baumol:** de stelling dat de dienstensector en de niet-commerciële sector relatief duur worden naarmate de arbeidsproductiviteit in de agrarische en industriële sector toenemen.

Degrowth/ontgroei: sociaal-economische theorie en beweging die pleit voor een lagere en rechtvaardiger verdeelde consumptie, met prioriteit voor welzijn en duurzaamheid. **Postgroei:** politieke en economische stroming die het streven naar consumptie- en bbp-groei wil vervangen door een streven naar een gelukkiger Nederland dat binnen de draagkracht van de aarde leeft. **Groene groei:** model van economische ontwikkeling en groei waarbij het gebruik van natuurlijke hulpbronnen wordt geminimaliseerd om binnen de planetaire grenzen te blijven.